

EUSKALTZAINDIKO EGINKIZUNEN SAILKAPENA

Iruñea, 1982-I-29

J. M. Satrustegi

Euskaltzaindia kanpoztan eta barnean antzaldatzen ari da azken urte hauetan eta ez, noski, norbaiten gogapen hutsez, biziak sortutako dinamikak eraginik baizik. Euskal Herria bera da, azken finean, aldatzen doana bere historiaren soka muturretik.

Hori dela eta, gure ordezkariak eta langileen arazoa birraipatzera natorkizue gaur. Birraipatzera diot, bai, Deban Dialektologi Jardunetako bileran eman bait nion kezka honetaz kontu Euskaltzaindiari, 1981.eko apirilaren 24ean. Txosten hura ez zen jaso, ez eztabaidatu. Bitartean, gauzak zeudenean daude eta ez dakigu, askotan, egiten duguna egin behar genukeen edo etxean gelditzea ez ote litzaketen hobe. Euskaltzainburuarekin ibil berri dut gai hau Jardunaldietako liburua Madrilan aurkeztera elkarrekin joan ginelarik.

Ez nator neure asmoren bat bultzatzera, Euskaltzaindiak erabaki zehatz bat lehen-bait-lehen hartu beharra duela oroitaraztera baizik. Borondaterik hobereenez lana egin eta, ustez bere erantzunkizunari jator erantzun diolakoan, ausart, azpijale, nahasle eta besteren alorren irauleda entzutea ez da inorentzat atsegina.

Arazoak jabetzen joateko lau puntu azpimarratuko ditut: a) *Arduraduna*. b) *Orain arteko egoera*. c) *Igaz emandako urratsak*, eta d) *Etorkizunerako plangintza*.

a) *Arduraduna*

Euskaltzaindiko langileen arazo laboralak idazkariaren eginkizunetatik bereiztea eskatu zaigu noizbait. Ekintza akademikoen koordinakundea eta laboral arlokoak, alegia, arduradun biren eskuz eramatea.

Idazkaritzako karguan urte biko epea bete nuen egunean kezkatxo baten mikaztasuna nuen, aidean gelditutako gauzen artean itzulika: gure langileen arazoa. Gai labaina, arriskugarria baina, egokitu beharra.

Euskaltzaindiak arazo hauetan eskarmentu gutxi duela esango nuke nik. Denok dakigu zoin egoera murriztean ibili garen duela denbora gutxi arte eta, horrexegatik behar bada, borondate onez baina, batzutan borondatekeria hutsez jokatzeko genuelako susmoa hartzen nion.

Urte biko ardura neutako jakingarria izan zen, beste alde; zenbait puntu lotzen joan naiz egunoroko aginkizun nagusiez beste alde. Zer edo zer aipatu dudalarik berehala ahoa itxierazi zaidala ere esan beharko nuen, baina tira.

Gure bulegoetako lan arrunten banaketa neurritsu bihurtu eta lanorduei baliamen egokia ateraztea da jestioaren helburua. Arazo berria du Euskaltzaindiak jestioarena. Duela urte gutxi arte hiru langile zituen, eta hamalau-hamabost bat badu orain. Ongi dakigunez, sarbide murrizak genituen eta ezin gauza haundirik egin.

Lehenbiziko arategietan ez dut langileriaren aipamen berezirik aurkitu. Jestio arazoa, hitz honekin hain zuzen ere, 1974.eko Barne Erregeletan agertzen da lehenengo aldiz, diru etorkina sortu eta aurrera eramateko ekonomi eragile bat izendatzean (14.art.).

1978.eko hauteskundeetan gure ekonomia indartzen hasia genuen, eta notarioaz egindako arduradunen agiriak jestioa aipu du. Honela dio:

“Para el secretario. Se consignará expresamente queda autorizado para la realización y suscripción de toda clase de actos y contratos que exija la administración y gestión de los intereses de la Institución representada.”

Ordezkaritza guzien koordinakundea idazkariaren gain zegoela adierazi zitzaidan hitzez orduan, eta agindu zehatz horren arabera jokatu dut geroztik.

Deban esan nuenez, kargu horretaz zerbait azaldu beharrean aurkitzen naiz. Langileen arazoa gogotik leporatu nuela uste badu norbaitek, poto egin du; ez naiz hain zozo eta ergela. Pertsona arteko tirabirak ez dira beti erraz konpontzekoak, nahigabe ugari sortu ohi dute eta atsegin gutxi. Idazkari karguak zer eginik aski badu beste alde. Ez nabil, beraz, erantzunkizun horren bila edo uzteko minez. Garbi geldi bedi.

Kargudunon eginkizunak zehatz-mehatz mugatzea izango da Euskaltzaindiari eskatzen zaion lehenbiziko lana, eta norberaren erantzunkizuna betetzen ahalegin-zea.

Edozein erabaki hartu aurretik, hala ere, bide bat baino gehiago badela jakin behar genuke, bakoitzaren alderdi onak eta txarrak aztertuz. Honako hauek ikusten ditut nik:

1. Zuzendaritzako kargudun baten gain uztea, orain arte bezala: *Euskaltzainburua* izan daiteke, *buruordea*, *idazkaria* ala *diruzaina*.
2. Kargurik ez duen beste euskaltzain oso bat horretarako zuzenean izendatzea. Euskaltzainburu goan sartuko nuke koordinakuntza bizkorra eta emankorra izango bada. Ahal bada, bere ogibidea Euskaltzainditik ez badu, hobe.
3. Dagokion soldataz jerente bat aurki daiteke. “Bai Euskarari” kanpaina eratu zutenek, hain zuzen, hirugarren bide hau proposatu ziguten. Euskaltzain izan beharrik ez luke.

Bide bat ala bestea aukeratzeko eskubide osoa du Euskaltzaindiak. Ezin duena, bizkarra jaso eta isilik egotea da. Esku artean daramatzen lanekin eta gerora begira letorzkiokenekin oinarritzko arazoa da.

Kargu bakarra. Langileen laboral istiluak beroien akademi eginkizunen koordinakuntzatik bereiztea eskatu zitzaigun. Harrigarria.

Orain arte, noski, banaturik egon dira. Idazkari naizen denborako esperientzia aipa dezadan. Bulego lanen eta langile bakoitzaren egoera ezagutu nahi nuelarik,

laboral mailako soka muturren aitzakia agertzen zitzaidan beti gauza garbirik ez ikusteko: ordu kontura omen zelako batzuen lana, edo langile guziek ez omen zituztelako ordu berak sartzen. Kategoria arazoa eta langileurte kopurua ere ba zegoen artean.

Gezurra badirudi ere, idazkari naizen denboran egindako izendapenen susmorik ez dut izan euskaltzain guziei proposamena egin arte. Kasu batean, gure langile berria lanean ari zen nik horren berri jakin orduko.

Laboral arazoak, ikusten duzuen bezala, ez dira denbora honetan idazkariaren eskuetik joan. Eta lan-beharren koordinakundea ere ez. Euskaltzaindiko langile arazoa bere gisa ibili da orain arte eta hutsuneak, beste alde, beroien erruz ez baino gure plangintza-ezaz izan direla esango nuke nik. Erantzunkizunaren finkapena eskatzen dut, besterik ez.

Iritzi pertsonala eskatuko balitzait, zera esango nuke, langilego arazo guziek arduradun bakarraren esku egon behar luketela, diru kontuak diruzain baten esku eta bibliotekako gora beherak liburuzain bakarraren gain dauden bezala. Zer dela eta, langileen eskubideak alde batetik eta erantzunkizunak bestetik zaintzeko eskaria? Nere galdera.

b) *Lehengo egoera*

Zulo asko bete du hogeita bost urtez Euskaltzaindiak Euskal Herriko kultura alorrean. Euskarari buruz ezer gutxi egin zaitekeen urteetan ekintza txalogarriak sortu eta bultzatu ditu, gerorako azpiegitura finkatuz. Hori dela eta, eraman ezinezko zama leporatu zitzaion. Orain urtebete, nere bigarren idazkari izendapena hartzean, hau zen Loiolan ikusitako batzordeen kopurua:

Iker saila. 1) Aditzarena. 2) Gramatikarena. 3) Dialektologia. 4) Lekukoena. 5) Herri-administratibo hiztegia. 6) Pertsona Izendegia. 7) Herri izendegia. 8) Herri jakintza.

Jagon saila. 9) Alfabetatze Euskalduntze. 10) Irakaslegokoa. 11) Oinarrizko euskara. 12) Bertsolaritza. 13) Elebitasuneko. 14) Euskalarien idazkaritza. 15) Itzultzaile eskola. 16) Literatura, Loiolan sortutako batzorde berria.

Egituren batzordeak. 17) Euskaltzainburugoa. 18) Diruzaintza. 19) Azkue Biblioteka. 20) Euskera eta argitalpenak.

Hogei batzorde, beraz. Kopuru beldurgarria, ez bait gara inongo ministeritza. Hizkuntzaren Akademia batek beharrezkoenik duen Hiztegi batzorderik ez, beste alde.

Gure langileen dantzarekin zerrikusirik badu egoera honek. Euskaltzaindiaren bulegoetako sei langileren izenak, batzordekideen zerrenda horietan hamasei aldiz agertzen dira. Horrek esan nahi du beste horrenbeste batzorde bileretarako deiak jasoko zituztela eta bulegotako jarlekuak hutsik utzi.

Nik ez dakit gaurko Euskaltzaindiaren bulego lanerako hainbeste langile behar dugun ala ez. Erribera kaleko Azkue Bibliotekan, esate baterako, lan asko dago eguneroko aldizkari eta liburu berrien fitxak egiten. Liburu guzien banan-banako fitxak ere noizbait egin beharko dira. *Beste langile baten beharra* agertu zuen Arana presua, eta arrazoi osoz nik uste. Eta bizkitartean, argitalpen berezien ardura, Iparragi-

rreren mendeurrenako arazoak eta Euskalarien harremanak leporatu dizkiogu J. A. Aranari. Berak aitortu zigunez, Azkue Bibliotekaren eginkizunetara bakarrik bere erantzunkizuna mugatuz, bigarren laguntzalerik gabe egin omen lezake Erribera etxe-ko liburuen lana.

Irakasle batzordea ere hor genuen. Orain arte, bataz besteko zama kontuan izanik, Irakasle Gaitasun titulu bakoitza bost orduko lana gosta zaio Euskaltzaindiari. Milaka eta milaka ordu hamar urte hauetan. Eta denbora berean, ekonomi eragiletzat hartu genuen langileak hamar ordutatik zortzi irakaslego batzordean sartu omen ditu, eta bi besterik ez bere ekintza berezian.

Pertsona izendegiak ere lan haundia eman du zenbait urtez, Juzgadoetatik eskatzen zizkiguten agiriak egin behar bai genituen.

Honelakoa zen, duela urtebete gure langileen egoera.

c) Igaz emandako urratsak

Plangintza egiterakoan, Euskaltzaindiak zuzenean bereak ez dituen eginkizunak mugatu eta baztertu beharra garbi ikusten zen. Bere lan horien sailkatzea eta erantzunkizunen banaketa etorriko da gero. Hori da nik Debako azalpenean adierazi nuen eta, hori, han ziren guzien onespenez —edo isilunez behintzat— ontzat emandako helburua. Horri erantzuten ahalegindu naiz urte guzian.

Sare nahasian harietan eroriak ginel a bagenekien, eta nahigaberen bat edo beste zekarkigukeela ere bai. Baina, plangintza hoberenak gutxi balio du ez betetzekotan.

Hasiera ona izan zuen Loiolako jardunena. Hiru batzorde desagertu ziren: Pertsona izendegiarena, Herri administralgo Hiztegiarena, eta Elebitasunekoa. Herri Jakintzakoena, beste alde, asmo hutsean gelditurik dago, eta Herri Izendegiarena astiro zebilela esan zen.

Alfabetatze Euskalduntze batzordea egoera berezian zegoela bere ofizialtasuna lortu bitartean, esan zitzaigun Loiolan, eta beharrezkoa omen zela batzordearen jarraipena. Ekainean, Euskaltzainburugoaren aginduz AEK-koekin Gasteizen San Martinek eta biok izan genuen elkarrizketa batean, Euskaltzaindiaren eskubide guziak eman genizkien inolako loturarik gabe beren alde lanean jarraitzeko. Ontzat hartu zuten gure eskaintza.

Gure asmoen berri emateko Langile guziekin bilera egin genuen martxoaren 20an, Urdiainen, eta denen iritzia jaso genituen. Gure zenbait langilek ez zuten elkar ezagutzen ere, telefono harreman hutsak bait zituzten ordurarte. Elkarren arteko adiskidantza eta giro ona sortzeaz beste alde, Euskaltzindiko egituren berri eman zitzairen, hala nola urteko asmoen ikuspegia.

Irakaslego batzordea gertatu da, ongi dakizuenetz, korapilatsuena. Dena den, Hondarribiko adierazpenaren ondorean errazago izango zaio Euskaltzaindiari bere eginbeharrak bideratzen joatea.

Eraketa berriaren ondorez, Arbieta kaleko langile bat izendatu dugu Euskaltzindiko liburu gordailuaren arduradun. Han gainezka dagoen liburu metak eta eskariek daramaten abiadak eskatzen zuen lanpostu berria. Milioi askoren arazoa da eta bertako salerosketen mozkinak ordainduko du arduradunaren lansaria.

1981.urtea oso garrantzitsutzat jotzen dut, lortutako ondore onengatik baino gehiago Euskaltzaindiak hartu duen bide berriagatik. Oinarriak finkatu eta helburuak argitzea izan da hainbeste iskanbila sortu duen urte honetako emaitza aberatsa. Hiztegi espezialduen eztabaida zaratatsuak berak argi burrusta ernagarria bota du Hondarribiko adierazpenarekin.

Plangintzaren lehen helburua zuzenean Euskaltzaindiarenak ez ziren ekintzak baztertzea, ia osorik bete dela esan dezakegu. Bulego lanak ere aztertzen ari gara eta bigarren arlo honetan urratsen bat emana da.

Hau da 1981.urteak berez eman duena.

d) *Aurtengo plangintza*

Hasitako bide honetan etenik gabe aurrera joatea izango da aurtengo lanen ardatza. Bideratu gabe, edo erdibide batean geratutakoan artean hor dugu Itzultzaileen eskola, eten ezinik Euskaltzaindiaren zilborrari nolabait lotua. Ustez garbi zegoen ikastaro honetarako egingo zen legeztapenaren eskaintza ofiziala, eta beti geratu ohi zaigunez, luzapena izan du. Geroko gero, hau ere. Euskaltzaindiak ikusiko du zer erantzun eman bere aldetik.

Azkue Bibliotekan liburu guzien banan banako sailkapena egiten hasi beharra dago. Tokiz aldatzerako egina balitz hobe, garraioek duten arriskuagatik. Nola nahi ere, Arbietoko bulegoetako lanetan nabari egongo da azterketa eta tituluen zama arintzea, besteak beste, eta horren ondore logikoa ordu hariiek beste nunbait sartzen hasia izango da. Lehentasunik zerbaiti ematekotan, une honetan Azkue Bibliotekari eman niezaioke nik.

Orain arte batzorde guziek egindakoen idazgordailu edo artxibo orokorrak ere gerorako garrantzi haundia du, eta atzerapenik gabe ongi egiten joateko modua ikus behar genuke. Bulego lan hauek teknikoki erameteko lehen-bait-lehen gure langileen-tzat ikastaro berezi bat antolatu beharra izango dugu. Ez da oraiko asmoa eta beti gerorako uzten goaz.

Gaur-gaurko eginkizun beharrezkoenen sailkapena Euskaltzaindiarentzat honela ikusten dut nik:

Iker Saila:

- Dialektologia bilketa.
- Gramatika azterketak.
- Hiztegi gintza.
- Lekukoen argitalpenak.
- IKER II, Lafitteren omenaldiko liburua.

Jagon Saila:

- Literatura.
- Bertsolarien txapelketak.

- JAGON I, Iparragirrereren omenaldiko liburua.
- Oinarrizko euskararen jarraipena.

Egitaraukoak:

- Etxe berriaren lorpena.
- Ekonomi plangintza zehatza.

Plangintza zehatz aurrera eramateko, poliki poliki baina utzikeriarik gabe, kargudunen, eta langileen eginkizunak behingoz finkatu beharrak ikusten ditut. Batzorde lanak, beste alde, beren bide eta prozedura berezia badute. Ahal delarik, ez genituzke batzorde lanak bulegoetakoekin gehiegi nahasi behar.

Eta lehenengo lerrotara itzuliz, nor arduratuko da hemendik aurrera langile arazoarekin? Eta bigarren galdera, berezi behar al-dira laboral/akademiko arazoak?

Erabaki beza zalantzarik gabe lana egiteko eran Euskaltzaindiak.